

TRÓCSÁNYI LÁSZLÓ

rektor, egyetemi tanár (KRE)

ELŐSZÓ

Nagy megtiszteltetés számomra, hogy az 1576. augusztus 16-i Hercegszöllősi Zsinatra emlékező Védnöki Testületnek társelnöke lehetek. Ez a zsinat és az itt elfogadott kánonok alapozták meg egyházkerületünk szervezeti kereteit. Mint a Károli Gáspár Református Egyetem rektora rövid köszöntésemben az egyház és állam kapcsolatáról szeretnék szólni, mindezt történeti összefüggésben.

A keresztyénség ösztönös válaszreakciói közé tartozik az állammal való potenciális konfliktus, az állam- és jogrenddel szembeni gyanakvás. Még Luther is azt találja mondani, hogy *Juristen, böse Christen*, azaz a jogászok rossz keresztyének. (Talán Pál apostolnak az értelme járt a fejében, aki az első korinthusi levélben óvja a híveket attól, hogy peres ügyeiket a közösség helyett bíróság elé vigyék.) Ezzel együtt jár a törekvés is az egyház részéről, hogy a lelki és a világi-politikai rendet valahogyan összhangba hozza.

A világi és az isteni rend összehangolására többféle megoldási kísérletet látunk a történelemben. Az első a teokrácia. Ebben a modellben az uralkodó legitimitása Istentől ered. Igen ám, de akkor ki képviselheti a keresztyéniséget: az egyház vagy az uralkodó? Ez a kérdés gyötörte Nyugaton az ezer utáni néhány évszázadot. IV. Henrik császár télvíz idején Canossába zárándokol mezítláb VII. Gergely pápához, hogy elismerje maga fölött Róma püspökének hatalmát. Az ellentét azonban a középkor derekáig mégis fennmarad az invesztitúraháborúk, majd a pápák avignoni fogsága alakjában. A konfliktus sokáig egyazon vallás, egyazon egyház kebelén belül zajlott. De még késői példa is akad erre, amikor a katolikus Napóleon két egymás utáni pápát is fogságba vet.

A teokratikus állameszmének megfelelő jog volt a *ius divinum*, amely az ókor végén, középkor elején a világi jellegű római jog helyébe lépett. Ez a nyugati kereszténység egész területén egyre több, nem csak egyházi életviszony szabályozására tartott igényt.

A skolasztikusok – különösen Aquinói Tamás – már elmozdulnak a teokrácia eszméjétől. Aquinói Tamásnál megjelenik az önálló államelmélet csírája: elismeri az állam önálló legitimitációját és autonómiáját, amennyiben az a közjót szolgálja. Ezzel párhuzamosan a római jog-

eszme és jogtudomány is feltámad: a glosszátorok a 12. századtól kezdve a Bolognai Egyetemen tanulmányozzák és kommentálják Iustinianus császár római joggyűjteményét.

A Nyugat vallási térképét a középkor végéig egyetlen színnel ki lehetett volna satírozni. A reformáció megjelenése ebben gyökeres változást hozott. A Nyugat ezerötyszáz év után felekezetiileg ismét plurálissá vált. Ennek nemcsak teológiai, hanem közjogi és nemzetközi jogi következményei is lettek.

A katolikus egyház kormányzata teokratikus és hierarchikus volt és maradt. A pápa feltétlen és korlátlan kormányzati hatalommal rendelkezik, akárcsak a püspökök a maguk egyházmegeikben. A 16. és a 17. század a vallásháborúk kora lett. Míg végül az elviselhetetlenné váló erőszakot a *cuius regio, eius religio* elv elfogadása szorítja korlátok közé a német tartományokban 1555-től, a Nantes-i türelmi rendelet pedig Franciaországban 1598-tól. Erdély ekkor Európa szellemi élvonalában van: a vallásszabadságot először az 1568-as tordai országgyűlés foglalja törvénybe a négy „bevett vallás”, a katolikus, református, lutheránus, unitárius egyház számára.

1576. augusztus 16-án kerül sor a Hercegszölősi Zsinatra, amely a kálvini tanokat követő reformátusok legnevezetesebb zsinata volt ebben az időszakban, és ahol a cél a református egyház-

szervezet megerősítése volt. Itt írták és szerkesztették meg a híres Hercegszöllősi Kánonokat, amelyek az egyházi és világi renddel kapcsolatban fogalmaztak meg szabályokat, elvárásokat.

A reformáció korában az egymásnak feszülő valamennyi szellemi és vallási irányzat a Bibliára hivatkozva érvelt. A későbbi évszázadokban az egyházi és a világi rend közötti kapcsolatok megfogalmazása fokozatosan elindult a szekularizáció irányába. Ha vallási igazságok rivalizálhatnak egymással Európában, akkor ezek óhatatlanul relativizálódnak is. Fokozatosan kiszorulnak az állam- és jogrend alakításából. A felvilágosodás már társadalmi szerződéssel magyarázza az állam- és jogrend eredetét. Ezt a szerződést fel is lehet mondani. Újabb cezúrát az 1789-es francia forradalom jelentett, amelynek erős vallás- és egyházellenes éle volt. A rá következő két évszázad a szekularizáció, az állam és az egyház szétválasztásának jegyében telik. Az állam és egyház kapcsolatában különböző modellek alakultak ki, a laicitástól az államegyházig bezárólag. Mára eljutottunk odáig, hogy fel kell ismerni azt, hogy a kereszténység megtartása nélkül Európa elveszti lelkét, identitását. A két rend, az egyházi és a világi rend közötti helyes kapcsolat alapvető, nagy történeti és üdv-történeti kérdés.

Az Egyház, ahogy Kálvin korában, ma sem zárkózhat be a templom falai közé. Kell hogy legyen véleménye értékekről, közjóról, morálról, mutasson utat ebben a bizonytalan, sokszor istentagadó világban. Az egyházi tanítás legyen példa azok számára, akik keresik az utat, a keskeny ösvényt. Az embernek szüksége van útmutatóra, ahogy arra szüksége volt 1576-ban Hercegszöllősen, ugyanúgy szükségünk van ma is. Küldetésünk van! A Károli Gáspár Református Egyetemnek is van küldetése: az Egyetem neve az első magyar Biblia alkotójának nevét őrzi, azaz a Szentírásra utal. Ez a forrása és végső mércéje minden tanításnak és rendnek, ahogyan azt a Hercegszöllősi Zsinat szellemisége és mondatai is megfogalmazták.